

Lastensuojeluperheiden aikuisten kanssa työskentely

Ilmiö tiivistettynä

- Lastensuojeluperheiden aikuiset tarvitsevat enemmän tukea aikuisuuteen ja elämänhallintaan kuin mitä nyt pystytään tarjoamaan.
- Työnjako palveluiden järjestämisessä esimerkiksi aikuissosiaalityön ja lastensuojelun välillä on epäselvä.
- Aikuisten elämänhallinnan vaikeudet saattavat johtaa lastensuojeluilmoitukseen, jolloin tilanne on jo kärjistynyt ja apu tulee liian myöhään. Esimerkiksi asumiseen liittyvät ongelmat ovat yleisiä.
- Maahanmuuttajaperheiden aikuisten tuen tarve johtuu siitä, että heillä on heikot taidot selviytyä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämä johtuu usein puutteellisesta kotoutumisesta, heikosta kielitaidosta, ja joskus luku- ja kirjoitustaidon puuttumisesta.

*”Lastensuojelun asiakkaana on lapsi. Lastensuojelulasten vanhemmat tarvitsevat enemmän aikuispalveluita oman toimintakykynsä vahvistamiseksi ja uusien taitojen oppimiseksi.”
(lastensuojelun avohuolto)*

Lastensuojeluperheiden vanhempien kanssa työskentely ja siihen liittyvä työnjako liittyy teemana sekä ylisukupolviseen huono-osaisuuteen että palvelujen yhteentoimivuuteen. Kysymys voi olla joko/sekä perheen ylisukupolvisista ongelmista, tai/että palvelujärjestelmän vaikeudesta kohdata perheitä kokonaisuutena siten, että lapset ja aikuiset tulisivat autetuiksi yhdessä.

Aineiston mukaan lastensuojelun asiakkaana on perheen lapsi/lapset, ja nämä ovat työskentelyn keskiössä ja kohteena. Lastensuojelussa nähdään, että lastensuojelun tehtävänä vanhempien suhteen on tukea näitä *vanhemmuudessa* (määrittänyt kirjoituksissa kyvyksi kuulla ja ymmärtää lasta). Kirjoitusten mukaan vanhemmat tarvitsisivat tukea mm. vanhempien omien asioiden käsittelyyn, arjen taitojen ja elämänhallinnan opetteluun, asumisen ongelmiin ja taloudenhallintaan – *aikuisuuteen* – mutta lastensuojelussa nämä eivät ole työskentelyn ydintä. Lastensuojelun mukaan vanhemmat tarvitsisivat aikuissosiaalityötä, sosiaaliohjausta ja varhaista sosiaalista kuntoutusta.

Ilmiö koskettaa asiakasperheitä laajasti, mutta hankaluudet hoitaa asioita korostuvat erityisesti maahanmuuttajaperheiden kohdalla. Heikko kielitaito on yleistä, ja maahanmuuttajaperheissä tilanne saattaa pahimmillaan olla sellainen, että vanhemmat ovat luku- ja kirjoitustaidottomia, eivätkä puhu suomea. Heillä ei ole taitoja selviytyä suomalaisessa yhteiskunnassa, jonka palvelujen saaminen ja hakeminen, laskujen maksaminen ja melkein kaikki muukin edellyttävät kykyä lukea. Lastensuojeluun perheen asia tulee sitten vireille, kun vanhempien on hankala kommunikoida koulun kanssa.

Lastensuojelun näkökulmasta aikuisten vaikeudet hallita elämäänsä johtavat usein lastensuojelun tarpeeseen, mutta ne ”eivät voi olla palveluiden keskeinen syy”. Aikuisten pitäisi saada apua, mutta sen tulisi tapahtua muualla kuin lastensuojelussa. Arjen taitojen ja virastossa asioimisen opettelu on kyllä mahdollista vaikkapa lastensuojelun perhe-työssä tai kotipalvelussa, mutta pidemmän päälle sen ei kirjoitusten mukaan katsota olevan lastensuojelun tehtävä. Lastensuojelu perustuu erityislainsäädäntöön, ja tämä pitkälti selittää suhteellisen tiukan rajanvedon – nähdään, että aikuisten tulisi saada apua peruspalveluissa. Työntekijät arvioivat, että mikäli vanhempia tuettaisiin muualla (peruspalveluissa), välttyttäisiin mahdollisesti koko lastensuojelun asiakkuudelta.

Lastensuojelussa tuetaan perheitä monin eri tavoin. Aineiston mukaan perheet jatkavat lastensuojelun asiakkuudessa vielä pitkään varsinaisen lastensuojelutarpeen jo pois-tuttua, kun perheille ei ole tarjolla kevyempää tukea peruspalveluissa. Tukihenkilöä tai tukiperhettä tarvittaisiin enemmän kuin mitä on tarjolla. Lisäksi mainittiin, että huostaan-otettujen lasten vanhempien kanssa pitäisi työskennellä nykyistä enemmän, ja heidän tulisi saada vahvempaa tukea.

Lastensuojelutarpeen arvioinnin yksikössä selvitettiin lapsiperheiden asumiseen liittyviä ongelmia. Selvitys oli osa jaoksen omaa sosiaalista raportointia, ja selvityksen keskeiset löydökset on yhdistetty osaksi tätä teemaa. Selvityksen mukaan lapsiperheiden asumiseen liittyviä haasteita ovat mm. liian kalliissa asunnossa asuminen, vuokravelat, häätötilanteet, kriisimajoituksessa asuminen, erotilanteet, perheväkivalta, ja jonkun perheenjäsenen (täysi-ikäinen sisarus) asuttamisen tarve tilanteessa, jossa yhdessä asuminen ei enää ole toivottavaa. Asumisen ongelmat ovat suhteellisen yleisiä, ja sel-laisia, joissa työnjako lastensuojelun ja aikuissosiaalityön välillä ei ole täysin selkeä. Yhteistyötä kuitenkin tarvitaan ja sitä selvityksen mukaan myös tehdään ja halutaan tehdä. Myös asumisneuvonnalla on keskeinen rooli ongelmien ehkäisyssä.

Yhteistyötä tulisi selvityksen mukaan kehittää siten, että toimintakäytännöt olisivat ennalta tiedossa, eivätkä muotoutuisi asiakasprosessin edetessä. Selkeitä ongel-makohdiksi määrittyivät tilanteet, joissa kokonaisvastuu ei ole kenelläkään toimijalla. Vuokravelan syytä ei välttämättä selvitä kukaan. Asumisen ongelmat nähdään aikuis-sosiaalityön ongelmina, ei lastensuojelutarpeen aiheuttajana. Perheiden tilannetta ar-vioidaan erillisinä prosesseina, jossa aikuissosiaalityö arvioi aikuisen toimintakykyä ja lastensuojelu toimintakykyä vanhempana. Prosessit eivät yhdisty, eikä niistä tule yh-teistä suunnitelmaa, jonka toteutumista voitaisiin arvioida kokonaisuutena. Asiakkaita myös ohjataan toisen tahon hoidettavaksi kirjeitse, ilman puhelinkontaktia tai tapaa-mista. Toimintatapa ei ole asiakaslähtöinen eikä palvele varsinkaan maahanmuuttajia. Nykyiset ohjeistukset eivät ole asiakaslähtöisiä tai yhteistyöhön kannustavia.

Työntekijöiden ratkaisuehdotukset

Sosiaali- ja terveysvirasto

- Perheet tulisi huomioida kokonaisuutena, ja palveluissa pitäisi tukea sekä aikuisia että lapsia.
- Perhesosiaalityötä lisäämällä lastensuojelun asiakkuuksia voitaisiin ehkäistä.
- Maahanmuuttajaperheiden kotouttamista pitäisi tehostaa ja perheille tarjota enemmän henkilökohtaista apua.
- Sosiaalista kuntoutusta ja arjen taitojen opettelumahdollisuuksia pitäisi tarjota peruspalveluissa.
- Lastensuojeluperheet tulisi priorisoida kaikissa palveluissa.
- Perheiden kriisiasuminen pitäisi järjestää niin, ettei perheen tarvitse vaihtaa asuinalueita. Tällöin lapset voisivat jatkaa tutussa koulussa ja/tai päivähoidossa.
- Perheille olisi tarjottava enemmän konkreettista apua peruspalveluna.
- Yhteistyökäytäntöjä muiden toimijoiden kanssa pitäisi kehittää ja systematisoida.

Tilasto- ja tutkimusfaktaa

- Vuonna 2014³⁰:
 - 11 296 lasta (9,7 % vastaavan ikäisestä lapsiväestöstä) oli lastensuojelun asiakkaana joista 10 200 lasta avoimuudessa.
 - Helsingissä tehtiin 13 309 lastensuojeluilmoitusta.
 - Kasvatus- ja perheneuvoloissa asioi 4 741 aikuista ja 7 894 alle 18-vuotiasta.
 - 1 372 kotitaloutta sai lapsiperheille tarkoitettua kotipalvelua. Koillisella alueella perheet saivat eniten kotipalvelua ja kaakkoisella alueella vähiten.
- Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla on sukupuolesta riippumatta kaksi kertaa useammin vaikeuksia keskustella omista asioistaan vanhempiensa kanssa kuin suomalais-taustaisilla.³¹
- Vanhemmuuden puutteita nuorten näkökulmasta:³²
 - 14 prosenttia saa vain harvoin tai ei koskaan tukea vanhemmiltaan kouluasioihin.
 - 10 prosenttia kertoo, että vanhemmat eivät tunne heidän ystäviään.
 - Kolmasosa (32 %) voi silloin tällöin keskustella omista asioistaan vanhempien kanssa ja 7 prosenttia ei koskaan.
 - Kolmasosa nuorista kertoo vain silloin tällöin vanhemmilleen missä viettävät viikonloppua ja 5 prosentin osalta vanhemmat eivät tiedä missä nuoret viettävät aikaansa.

³⁰ Helsingin tilastollinen vuosikirja 2015 Helsingin kaupungin tietokeskus: Helsingin sosiaali- ja terveysvirasto

³¹ Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi. Tietokeskus; Tilastoja 2015:40.

³² Kouluterveyskysely 2013. Peruskoululaisten vastaukset N=8000.